

Asia: VN/33836/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain ja harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne valvontalain 1 §:ään ehdotetusta muutoksesta ja sen vaikutuksista (Kunnan hyte-järjestämistehtävän valvonta).

Hyvinvointiala Hali ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain ja harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta.

Hyvinvointiala Hali ry pitää hyvänä tasapuolista ja avointa valvontaa, johon kuuluu yksityisten palveluntuottajien lisäksi myös julkinen sektori, pitäen sisällään hyvinvointialueiden lisäksi kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen järjestämistehtävät. Muutos selkeyttää valvontakokonaisuutta ja vahvistaa kuntien lakisääteisten hyte-velvoitteiden toteutumisen seurantaa.

Korostamme, että valvonnan tulee kohdistua kunnan järjestämisvastuuseen eikä luoda yhteistyökumppaneille uusia epäsuoria velvoitteita ilman nimenomaista sääntelyä. Merkittävä osa kuntien hyte-toiminnasta toteutuu käytännössä yksityisten palveluntuottajien, kuten järjestöjen, tuottamien palvelujen ja toimintojen kautta. Kunnat hankkivat hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluja ostopalveluina tai avustuksin yksityisiltä toimijoilta. On tärkeää varmistaa, että valvontalain 1 §:ään ehdotettu muutos kohdistuu yksinomaan kunnan järjestämistehtävään. Valvontalain perustan tulee säilyä selkeänä: yksityinen palveluntuottaja, joka tuottaa hyte-palveluja kunnalle, on valvontalain tarkoittama palveluntuottaja vain siltä osin kuin se tuottaa laissa tarkoitettuja sosiaali- ja terveyspalveluja. Hyte-toiminnan valvonnan laajentaminen ei saa hämärtää tätä rajanvetoa.

Kommenttinne valvontalain 4 §:ään ehdotetusta muutoksesta ja sen vaikutuksista (Vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavan palveluyksikön määritelmä).

Mielestämme määritelmän täsmentäminen on perusteltua ja parantaa valvonnan kohdentumista riskiperusteisesti. Huomioitavaa on kuitenkin se, että valvonnan tulee olla valtakunnallisesti yhdenmukaista ja ennakoitavaa, jotta vältetään epäselvyydet rekisteröinnissä ja ennakkotarkastuksissa.

Pidämme vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavan palveluyksikön määritelmän tarkistamista lähtökohtaisesti perusteltuna. Ennakkotarkastusresurssien kohdentaminen tosiasiallisesti vaativimpaan palvelutoimintaan on sekä valvontaviranomaisen resurssien että palveluntuottajien sujuvan toiminnan kannalta perusteltua. Ehdotettu muutos herättää kuitenkin huolen siitä, onko uusi määritelmä riittävän täsmällinen.

Ensinnäkin kriteeri "erityistä tukea tarvitsevat henkilöt" viittaa sosiaalihuoltolain 3 §:n määritelmään, mutta jatkovalmisteluussa on huomioitava sosiaalihuoltolain uudistamista koskeva esitys siihen sisältyvät määritelmät. Toiseksi kriteeri "laaja-alainen erityisosaaminen" on käsitteenä epämääräinen. Esityksessä ei kuvata, mitä laaja-alaisella erityisosaamisella tarkoitetaan eri palvelualoilla tai miten sen täyttyminen arvioidaan rekisteröintimenettelyssä. Myös itsemääräämisoikeutta rajoittaviin toimenpiteisiin liittyvää kriteeriä tulee täsmentää. Lisäksi esityksessä jää epäselväksi, edellytetäänkö ympärivuorokautiselta yksiköltä yhden vai useamman kriteerin täyttymistä, jotta se katsottaisiin vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavaksi palveluyksiköksi.

Edellytämme, että määritelmää täsmennetään ja sen soveltamista tuetaan riittävällä ohjeistuksella ennen lain voimaantuloa. Erityisesti tulisi kuvata konkreettisin esimerkein, millaiset palveluyksiköt kuuluvat uuden määritelmän piiriin ja millaiset jäävät sen ulkopuolelle.

Kommenttinne valvontalain 9 §:ään ja 24 §:n 1 momenttiin ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Palveluntuottajan henkilöstön kielitaidosta huolehtiminen)

Työnantajalla on jo nyt velvollisuus huolehtia, että työntekijän osaaminen vastaa hänelle kuuluvia tehtäviä, joista yhtenä on riittävä kielitaito. Hali pitää osaltaan kannatettavana ehdotusta, jossa vastuu kielitaitovaatimusten täyttymisestä tulee olla ensisijaisesti työnantajalla, yksityisten palveluntuottajien kohdalla palveluntuottajalla itsellään ja hyvinvointialueen oman palvelutuotannon osalta hyvinvointialueella, ei kuitenkaan hyvinvointialueella palveluiden järjestäjänä. Epäselvä vastuunjako voisi käytännössä johtaa tilanteeseen, jossa palvelunjärjestäjä alkaa edellyttää yksityisiltä palveluntuottajilta kielitaidon osoittamista tavalla, joka menee pidemmälle kuin laissa säädetty velvoite edellyttää, ja joka vaihtelee alueellisesti.

Esityksessä todetaan, että palveluntuottajan kielitaitovelvoite koskee myös vuokratyönä tai alihankintana hankittua henkilöstöä. Yksityisten palveluntuottajien kannalta on tärkeää selkeyttää, miten tämä velvoite käytännössä täytetään tilanteessa, jossa palveluntuottajalla ei ole suoraa työnantaja-asemaa vuokratyöntekijään nähden.

Palveluiden saatavuuden näkökulmasta on tärkeää, että kielitaitovelvoite on mitoitettu oikeasuhteisesti suhteessa henkilöstön saatavuuteen. Useilla alueilla ja palveluissa henkilöstöpula on jo nyt merkittävä haaste ja tilanne tulee sote-henkilöstön eläköitymisen myötä vaikeutumaan lähivuosina. Kielitaitovaatimusten tulee olla sellaisia, että ne ovat käytännössä toteuttamiskelpoisia.

Kommenttinne valvontalain 18 §:ään ja Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Velvoitteidenhoitoselvityksen pyytäminen ja laatiminen)

Pidämme perusteltuna sitä, että valvontaviranomaisilla on riittävät mahdollisuudet arvioida lakisääteisten velvoitteiden hoitamista. Tärkeää olisi samalla selvittää lisääkö sääntely hallinnollista kuormitusta erityisesti pienille palveluntuottajille, ja miten voidaan varmistaa menettelyjen yhdenmukaisuus ja tasapuolisuus.

Kokonaisuutena kannatamme ehdotettuja muutoksia, mutta edellytämme että selvitysten käyttö perustuu riskiperusteiseen harkintaan eikä muodostu automaattiseksi menettelyksi, selvityspyyntöjen käsittelyajat eivät tarpeettomasti pidennä rekisteröintimenettelyä, ja valvontaviranomainen antaa riittävää ohjausta selvitysten käytöstä yhdenmukaisten soveltamiskäytäntöjen varmistamiseksi.

Kommenttinne valvontalain 24 §:ään ehdotetuista 2 ja 3 momentista ja niiden vaikutuksista (Palvelunjärjestäjän omavalvontaan ja lastensuojelun sijaishuollon valvontaan liittyvät tiedonsaanti- ja tarkastusoikeudet)

Ehdotetulla 24§:n 3 momentilla laajennettaisiin hyvinvointialueesta annetun lain 10 §:n mukainen tiedonsaanti- ja tarkastusoikeus koskemaan myös sijoitushyvinvointialuetta sen hoitaessa lastensuojelulain 79 §:n mukaista sijaishuoltopaikan valvontaa sekä hyvinvointialuetta sen hoitaessa lastensuojelulain 81 §:n mukaista yksityisesti sijoitetun lapsen hoidon valvontaa. Nykyisin sijoitushyvinvointialueella ei ole ollut näihin tehtäviin tarvittavia erityisiä valvonnan toimivaltuuksia muuten kuin itse sijoittamiensa lasten osalta, vaikka sille on lastensuojelulaissa säädetty valvontatehtäviä.

Ymmärrämme muutoksen taustalla olevan tarpeen varmistaa, että sijoitushyvinvointialueella on sen laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi tarvittavat toimivaltuudet. Lastensuojelun näkökulmasta on perusteltua, että valvonnan toimivaltuudet vastaavat laissa säädettyjä valvontatehtäviä.

Yksityiseen palveluntuottajan näkökulmasta esitetty muutos voi lisätä tarkastuksia ja tiedonsaantipyyntöjä, joita palveluntuottajiin voi kohdistua useammalta sijoittajahyvinvointialueelta, sijoitushyvinvointialueelta sekä Lupa- ja valvontavirastolta. Tämä voi aiheuttaa tarpeetonta hallinnollista taakkaa ja kuormittaa palvelutoimintaa, jos valvonta ei ole yhtenäistä ja koordinoitua.

Esityksessä todetaan, että käytännön valvonnassa tulee välttää tarpeetonta päällekkäistä valvontaa ja korostetaan hyvinvointialueiden välisen yhteistyön merkitystä. Pidämme tätä periaatetta tärkeänä, mutta pelkkä periaatteellinen maininta ei riitä. Esityksessä tulee kuvata konkreettisemmin, miten eri toimijoiden välinen valvonnan koordinaatio käytännössä järjestetään ja miten varmistetaan, ettei yksityiselle palveluntuottajalle aiheudu tarpeetonta hallinnollista rasitetta päällekkäisistä valvontatoimista.

Suhtaudumme ehdotettuun 24§ 4 momenttiin varauksellisesti. Vaikka nykysääntelyn epäselvyyden korjaaminen on sinänsä perusteltua ja tarpeellista, ehdotettu säännös on muotoilultaan väljä. Palvelunjärjestäjän oikeus saada ja käyttää "omavalvonnan toteuttamiseksi välttämättömiä asiakastietoja" jättää tulkinnanvaraa sen suhteen, missä tilanteissa ja mitä yksittäisen asiakkaan tietoja tosiasiallisesti voidaan käsitellä.

Kommenttinne valvontalain 26 ja 27 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Omavalvonnan raportointi)

Kannatamme omavalvonnan raportointijakson pidentämistä neljästä kuukaudesta kuuteen kuukauteen sekä omavalvontaohjelman (26 §) että omavalvontasuunnitelman (27 §) osalta. Muutos on perusteltu yksityisten palveluntuottajien hallinnollisen taakan keventämisen näkökulmasta, ja se mahdollistaa raportoinnin integroinnin osaksi muuta toiminnan ja talouden seurantaan. Raportointijakson pidentäminen ei muuta omavalvonnan jatkuvaa luonnetta. Palveluntuottajan velvollisuus seurata omavalvontaa on omavalvontasuunnitelmassa kuvatun toiminnan toteutumista ja korjata havaitut puutteet, säilyy ennallaan. Omavalvonta luonteeltaan jatkuvaa ja ennakoivaa toimintaa, eikä raportointijakson pituus määritä sen intensiteettiä. Muutos ei poista palveluntuottajan velvollisuutta reagoida omavalvonnallisiin toimiin välittömästi.

Omavalvonnan raportoinnissa on kyse myös asiakkaiden omavalvonnan tiedonsaannista ja sen toteutumisesta. Raportointi on keskeistä myös asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistamisen kannalta. Tämä edellyttää yksityisten palveluntuottajien lisäksi myös hyvinvointialueiden omavalvontaohjelmien -ja suunnitelmien ajantasaisuutta ja niiden toteutumisen seurantaan.

Kommenttinne valvontalain 2 ja 28 §:ään ehdotettavista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Vuokratyöntekijöiden rikostaustan selvittäminen)

Hyvinvointiala Hali ry pitää perusteltuna tavoitetta vahvistaa iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden turvallisuutta sosiaali- ja terveystaloudissa. Sääntely voi myös parantaa asiakasturvallisuutta ja yhdenmukaistaa käytäntöjä. Tärkeää on samalla huomioida vastuunjako palveluntuottajan ja henkilöstövuokrauksen välillä ja varmistaa turvallinen henkilötietojen käsittely.

Kommenttinne valvontalain 45 §:ään ehdotetuista muutoksista ja niiden vaikutuksista (Viranomaisvalvonnan tiedonsaantioikeudet)

Hali pitää tiedonsaantioikeuksien ja valvonnan täsmentämistä kannatettavana, mutta sen tulee olla rajattu välttämättömään. palveluntuottajan raportointikuormaa ei tule kasvattaa kohtuuttomasti.

Kommenttinne 47 a §:n sääntelystä koskien Pohjanmaan hyvinvointialueen tehtäviä, ohjausta ja rahoitusta kansallisena asiakas- ja turvallisuuden asiantuntijaviranomaisena.

Kannatamme esitystä sillä edellytyksellä, että se tukee yhtenäisiä käytäntöjä. Pidämme tärkeänä, että keskuksen tuottama tuki ja ohjaus ovat käytännönläheisiä ja suoraan hyödynnettävissä palveluntuottajien omavalvonnassa ja turvallisuustyössä. On tärkeää, että kansallinen asiantuntijaviranomainen toimii puolueettomasti suhteessa kaikkiin palveluntuottajiin — sekä julkisiin että yksityisiin.

Ehdotettu 47 a § jättää osin epäselväksi, mikä on Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen toimivalta suhteessa Lupa- ja valvontavirastoon, sosiaali- ja terveysministeriöön ja hyvinvointialueisiin. Kansallisen asiantuntijaviranomaisen ohjaus voi käytännössä muodostua päällekkäiseksi tai jopa ristiriitaiseksi muun ohjauksen kanssa. Yksityiselle palveluntuottajalle on keskeistä, että ohjaavat tahot antavat yhdenmukaista ja johdonmukaista ohjausta. Edellytämme, että esityksessä määritellään nykyistä selkeämmin keskuksen rooli ja asema suhteessa muihin kansallisiin toimijoihin.

Kommenttinne väliaikaisen sääntelyn voimassaolon ja julkisten palveluntuottajien siirtymäajan jatkamisesta ja niiden vaikutuksista

Pidämme julkisten palveluntuottajien rekisteröintivelvoitteen voimaantulon lykkäämistä neljällä lisävuodella ongelmallisena yksityisten palveluntuottajien aseman ja palveluntuottajien tasapuolisen kohtelun näkökulmasta.

Yksityiset sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajat ovat olleet rekisteröintivelvoitteen piirissä vuodesta 2024 alkaen ja kantaneet siitä aiheutuneen hallinnollisen ja taloudellisen taakan. Rekisteröintimenettelystä on aiheutunut yksityisille palveluntuottajille merkittäviä kustannuksia ja hallinnollista rasitetta tilanteessa, jossa julkiset palveluntuottajat ovat jatkaneet toimintaansa ilman vastaavaa velvoitetta. Siirtymäajan jatkaminen edelleen vuoteen 2032 tarkoittaa, että tämä epäsymmetrinen tilanne jatkuu yhteensä kahdeksan vuotta lain alkuperäisestä voimaantulosta, mikä tarkoittaa myös lain alkuperäisten tavoitteiden lykkäytymistä kahdeksalla vuodella.

Esityksessä myönnetään, että siirtymäajan jatkaminen antaa julkisille palveluntuottajille kilpailullista etua. Pidämme tätä merkittävänä ongelmana markkinoiden toimivuuden ja yksityisten palveluntuottajien toimintaedellytysten kannalta. Kilpailullinen epätasa-arvo voi pidemmällä aikavälillä vähentää palvelutuotannon monimuotoisuutta ja heikentää palveluiden saatavuutta.

Katsomme, että esityksen perustelut jäävät tältä osin täysin riittämättömiksi. Esityksessä ei kuvata konkreettisesti, mitä rekisteröintimenettelyn kehittäminen pitää sisällään tai mihin toimiin on jo ryhdytty, eikä myöskään kuvata sitä, miksi neljä lisävuotta olisi välttämätön. Rekisteröintimenettely on ollut käynnissä vuodesta 2024, ja Lupa- ja valvontavirasto on toiminut tehtävässä vuoden 2026 alusta. Viranomaisilla on ollut ja on vielä riittävästi aikaa varautua myös julkisten palveluntuottajien rekisteröintiin. Mikäli lykkäyksen taustalla ovat ensisijaisesti julkisen talouden säästötavoitteet, tulisi tämä tuoda esityksessä selkeästi esiin.

Muut kommentit esitysluonnoksesta

Hali kiinnitti huomiota siirtymävaiheeseen liittyviin riskeihin ohjeistuksen ja valvontakäytäntöjen yhtenäisyyden osalta, mikä voi heijastua palveluntuottajien toimintaedellytyksiin. Korostamme tarvetta valtakunnallisesti yhtenäiselle tulkinnalle sekä ennakoivalle ohjaukselle pelkän jälkikäteisvalvonnan rinnalle. Lisäksi on tärkeää varmistaa, ettei hallinnollinen kuormitus kasva kohtuuttomasti ja että kerättävää tietoa hyödynnetään aidosti toiminnan kehittämisessä.

Peltola Heli
Hyvinvointiala HALI ry